

ALAGEYİK İLE AVCININ ÖLÜMCÜL DANSI*

Elmas ŞAHİN**

ÖZET

Eski Türk geleneğinde avcılık önemli bir yer tutar. En önemli geçim kaynakları hayvancılık ve tarıma dayalı olduğundan küçük yaşlardan itibaren, erkek olsun kız olsun birey, binicilik ve okçuluk konusunda hünerli olmak zorundaydı. Böylece avcılık sanatı insanoglunun geçmişten bugüne vazgeçilmez meziyetleri arasında yer aldı.

Türkler için özellikle at, geyik ve kurt kutsal hayvanlar olarak kabul edilmiş, yaşamlarının adeta birer parçası olmuştur. Bu avcı, gözü pek, cengâver yiğitler, *Uygur Destanı*, *Göç Destanı*, *Şu Destanı*, *Oğuz Kağan Destanı*, *Bozkurt Destanı*, *Ergenekon Destanı*, *Yaratılış Destanı*, *Edigey Destanı*, *Türeyiş* ve *Dede Korkut*, *Saltuk Buğra*, *Manas*, *Battal Gazi*, *Danışmendname*, *Genç Osman*, *Koroğlu* gibi çeşitli destanlara konu olmuşlar; dilden dile efsaneleşerek nice Boğaç Han'lar, Bamsı Beyrek'ler, Banı Çiçek'ler Türk'ün şanını, Türk'ün yiğitliğini, Türk'ün korkusuzluğunu Oğuzlar'dan bu yana miras bırakmışlardır.

Asırlar boyunca avcılarının en büyük tutkularından birisi olan "geyik" önemli bir unsur olarak anlatılarda yerini almıştır. Ziya Gökalp'in *Alageyik* (1913) manzumesi ile masallaşan "alageyik," Yaşar Kemal'in *Alageyik* (1967) romanında efsaneleşerek bir av tutkusuna dönüşmüş ve " Necati Cumalı'nın *Yaralı Geyik* (1981) oyununda sahneye aktarılarak dramlaşmıştır. Yaşar Kemal'in kaleminde, Toroslar'ın eteklerinde aşktan da öte bir av tutkusuyula Halil'in yüreğine yar olan *Alageyik*, 1959'da Atıf Yılmaz'ın ve 1969'da Süreyya Duru'nun yönettikleri *Alageyik* filmleri ve Ali Can Meydan'ın 2011'de yönettiği kısa animasyonlu *Alageyik Efsanesi* ile beyaz perdede de yerini alır.

Bu çalışmada Yaşar Kemal'in *Alageyik* eserinde Türklerin binlerce yıllık av geleneği ve kültürünün bir yansıması olarak Halil adlı gencin geyik avı tutkusu metin odaklı bir çözümleme ile eski inançlarla ilintili olarak, doğu ve batı kültürüyle karşılaştırılıp irdelenecektir. Başlangıçta sözlü ve yazılı edebiyatın içinde dillere destan bir masal haline gelen *Alageyik*, Burada, doğu ve batı kültüründe mitolojik bir imge olarak 'geyik kültü'ne ve Halil ile *Alageyik*'in yanık bir türkü haline gelen öyküsüne kısa bir yolculuk yapılarak; kahramanın amansız bir tutkuya

* Bu çalışma, Marmara Üniversitesi'nce düzenlenen, "Türk Kültüründe Av Konulu Uluslararası Sempozyum"da (15-16 Kasım 2006) sunulan "Alageyik Aşktan da Öte" başlıklı bildirinin gözden geçirilmesiyle hazırlanmıştır. Bildirinin metni, özeti de dâhil hiçbir yerde yayınlanmamıştır.

Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Çağ Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, El-mek: elmassahin@cag.edu.tr

dönüşen av ihtirasının "sevgili"nin yerini alışı, av aşkının ölümsüz bir Anadolu efsanesine dönüşü gözler önüne seriliyor.

Anahtar Kelimeler: Yaşar Kemal, geyik kültü, av, aşk, intikam

THE KILLING DANCE OF FALLOW DEER AND HUNTER

ABSTRACT

The hunting has an important place in old Turkish tradition. Because the most important source of nutrition is based on agriculture and livestock; the individual, whether male or female, had to be skilled in horsemanship and archery from an early age. For that reason, the hunting art was one of the indispensable virtues of human being from past present

For Turks, especially horse, deer and wolf were considered as sacred animals, had been parts of their lives. This hunter, fearless, brave warriors were the subjects to various epics such as *Uyghur, Migration, Oghuz Khagan, Bozkurt, Ergenekon, Creation, Edigey, Descent, and Dede Korkut, Saltuk Buğra, Manas, Battal Gazi, Danişmendname, Genç Osman, Köroğlu* by becoming legendary from language to language, many Boğaç Hans, Bamsı Beyreks, Banı Çiçek's left Turkey 's glory, Turkey 's prowess, fearlessness as inheritances from the Oghuz Turks today. Over the centuries,

"Deer" which has been one of the greatest passions of the hunter takes place in narratives as an important element. The " Fallow Deer" mythologized by Ziya Gokalp's verse *Fallow Deer* (1913) turns into a *legendary* hunting love by Yasar Kemal's novel *Fallow Deer* (1967), and is transferred to dramatize in the stage by Necati Cumalı's play the *Wounded Deer* (1981). In Yaşar Kemal's pen, Fallow deer, which is love in Halil's heart with a hunting passion more than love, foothills in the Taurus Mountains, also takes place in film world with the films of *Fallow Deer* directed by Atif Yılmaz in 1959 and Süreyya Duru in 1969; and with a short animation of *Fallow Deer Legend* managed by Ali Can Meydan in 2011.

In this study, in Yaşar Kemal's *Fallow Deer* the young man Halil's deer-hunting passion as a reflection of Turks' hunting tradition and culture for thousands of years will be compared with cults of the west and the east and discussed with text-oriented analysis as related to old beliefs. Here, by made a short journey to 'deer cult' as a mythological image in the cultures of the east and west; and to their stories changed to a burnt elegy of Halil and Fallow Deer the fact that the hero's hunting desire turning into a relentless passion takes place of "lover," and his hunting passion turns into an eternal Anatolian saga is revealed.

Key Words: Yaşar Kemal, deer cult, hunting, love, revenge

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/12 Fall 2014

Giriş

Ben de gittim bir geyiğin avına

Geyik çektı beni kendi dağına

Tövbeler tövbesi geyik avına

Siz gidin kardaşlar kaldım kayada¹

İnsanlığın doğuşundan bu yana Kelt, Slav, Yunan, Hitit, Macar, Yahudi ve Hindu, Hristiyan ya da Müslüman; doğudan batıya, güneyden kuzeye birçok topluluk ve milletlerde olduğu gibi, eski Türklerde de bir geyik kültü vardır. Bir bakıma totem yerine konularak, kutsiyet kazandırılan at, kurt, geyik gibi hayvanlar gerek dünya mitolojisinde gerekse Türk mitolojisinde önemli yer tutar.

Yunan mitolojisinde Akchaia sınırlarında Keryneia (Ceryneia) dağlarında yaşayan, Tanrıça Artemis'e ait olduğu söylenen Keryneia (Kyreneia) isimli bir geyikten bahsedilir. (Schefold ve Guiliani 1992: 107) dişi bir geyik olan Kyreneia; altın boynuzlu, bronz ayaklıdır ve Tanrıça Artemis'in, kutsal olarak gördüğü bu sihirli geyiği yakalayabilmek için bir yıl ardından koştuğu söylenir. (Alexander 2009: 37)

Bir başka efsaneye göre de, Eurystheus, av tanrıçası Artemis'in sahiplendiği Kyreneia'yı canlı olarak yakalayıp getirmesi için Herakles'i görevlendirir, yaklaşık bir yıl boyunca altın boynuzlu pirinç yeleli bu geyiği yakalamak için uğraşan Herakles büyük bir mücadeleden sonra geyiği uyurken yakalamayı başarır. Omuzunda geyikle Tiryns'e dönerken, Artemis ve Apollon ile karşılaşır ve Artemis Herakles'i azarlar, ancak geyiği yakalama fikrinin Eurystheus'ten geldiğini öğrenince, suçlunun Herakles olmadığını anlar ve Herakles'in kutsal geyikle gitmesine izin verir. (Osborn ve Burgess 1998: 157)

Yine Antik Yunan'da Aktaion adlı büyük bir avcı vardı ve avdan eli boş dönmezdi. Bir gün av dönüşü yürürken şans eseri, refakatçıları su perileri ile Gargaphia şelalesinde av dönüşü yıkanma molası veren tanrıça Artemis'i çıplak olarak görür, bir tanrıçayı sadece ölümsüz insanların çıplak olarak görmesine izin vardır, Artemis Aktaion'un kendisini gördüğünü fark edince, yanında oku olmadığı için bu avcının üzerine su fırlatıp ıslatarak onu bir geyiğe dönüştürür. Köpekleri onu o şekilde görünce, gerçek bir geyik zannedip peşine koşarlar ve yakalayarak Aktaion'u parça parça ederler. (Fontenrose 1981: 33)

Avcıların yazgısı genelde bundan çok da farksız değildir, Yaşar Kemal'in *Alageyik* romanının kahramanı Halil de Aktaion gibi avdan kolay kolay eli boş dönmeyen bir avcıdır; ancak onun da yazgısı ölümcül bir sonla bitecektir. Yavrusunun acısıyla dolu olan alageyiğin intikamı ağır olacaktır.

Bu çalışmada geyik mitinin günümüze dek imgeleşerek nasıl bir kült haline geldiği, nasıl algılandığı, gerek batı gerekse doğu medeniyetlerinde nasıl tarihsel süreçten geçtiği, halkın dilinde nasıl efsaneleştiği, nasıl aktarıldığı gibi meseleler üzerinde durularak; Yaşar Kemal'in *Alageyik* romanına bir "geyik motifi"nin nasıl yansıdığı, nasıl destanlaştığı, Halil'in geyik avı aşkının onu nasıl bir uçuruma sürüklediği eser odaklı bir çözümleme yöntemiyle ele alınıyor.

¹ Yaşar Kemal, *Üç Anadolu Efsanesi*, "Alageyik," 6. Basım, Cem Yayınları, İst., 1981, s.276

Mitsel bir yolculuk: Av folklorunda geyik

Geyik avcı ilişkisi eski çağlardan itibaren efsaneleşerek günümüze kadar gelmiştir. En büyük avcılar arasında da Tanrıça Artemis gelir. Hatta bu av tanrıçasının bazen geyik kılığına girdiği de söylenir. "Bir gün, Naksos adasında avlanan iki kardeşin karsısına çıkar ve onları peşine düşürerek bir uçurumdan aşağıya yuvarlanmalarına neden olur." (Armutak, 2002: 424) geyiğin bu tarz bir kurnazlığını *Alageyik*'te de görürüz. *Alageyik* avcı Halil'i peşine katarak kayalıklardan aşağıya iter. (s.275) Yunan tanrıçası Artemis sadece geyik ile değil ayı ile de ilişkilendirilir. "Zeus'un iğfal girişimi esnasında ayı kılığına bürünerek kendisini korumaya çalışır." (Clark 2012: 117)

Türk kültüründe de Artemis gibi geyik kılığına giren ermişler vardır. Geyik kutsal sayılan bir hayvan olduğundan dolayı "geyik avı günah sayılır, uğursuzluk getireceğine inanılır, Hacı Bektaş, Abdal Musa gibi ulu kişiler geyik donuna girerler. Orhan Gazi'nin çağdaşı Geyikli Baba, tam bir geyik-insandır. Geyikli Baba, Abdal Musa'ya geyik sütü sunarak onu da geyik türü ile akraba yapar. Dede-Kargın da geyik derisinden taç giyer. (Bozkurt 1990: 131)

Moğol efsanesine göre de Börte Çene (Gri Kurt) Goa Maral (Beyaz geyik/Güzel *Alageyik*) Tengis'i (İç deniz) geçip Onon vadisine yerleşerek, Moğollar'ın ilk atalarını temsil ederler. Onların neslinden 12 kuşak türer; ancak isimleri dışında arkalarında bir şey bırakmazlar. Böylece klanın kurucu oğluna Batu Çi (Bataçi) adı verilir. Kurt ve *alageyik*'in eski dönemlerin zoolojisinin izleri olup olmadıklarını, totemizmin mirası ya da bunların; ölümlerin ruhlarının çocukların ruhlarına karışmasını diye birer koruyucu isim olup olmadıklarını söylemek zordur. Moğollara göre kötü ruhlar, pek ayrılmaz, bazıları erkek çocuklarına geçer, diğerleri kız çocuklarına, üçüncü tür de hayvanlara vb. geçer. Bu nedenle ruh hayvanın adını duyduğunda çocuğa dokunmayacaktır. (Gumilev 1987: 88)

Eski Türk efsanelerinde, gerek Moğol gerekse de Altay destanlarında Bozkurt, Börte Çene ya da Gökçurt adlarıyla anılan kutlu kurt, Türk'ün yol göstericisi olarak görülür. "Ergenekon'dan çıktıklarında halka rehberlik yapan kahraman Börte Çene ve kutsal kurt, olağanüstü özellikleriyle halkı, bilinmezliklerden kurtaran, ata yurdun yolunu gösteren sembolik anlam değerlerine sahip kahramanlardır." (Şenocak 2013: 2534) Türklerin kurt ve geyik soyundan türediği anlayışından dolayıdır ki, kurt ve geyiğe bazen ilahi bazen de insani hüviyetler kazandırılır. Eski Türklerde geyik, kutsal bir hayvan ve bir totem olarak değerlendirilir. Oğuz Kağan destanında Oğuz Kağan, ormandaki canavarı yakalamak için yemlik olarak bir geyiği ağaca bağlar. Moğol ve Tatar'larda da geyik, yol gösterici ve kurtarıcıdır. (Armutak 2002: 424) diğer yandan Kırgızlarda da "geyiğin avlanması her şeyden önce Kırgızların dinî inançlarına ve millî kültürlerine ihanet" olarak görülür. (Nemutlu 2008: 499)

Av folklorunda geyik veya *alageyik* avcıyı dağlara çeken ve kaybolmasını sağlayan; bazen de avcıya yol gösterici bir imge olarak karşımıza çıkar. Fuzuli Bayat'ın da dediği gibi orman halklarından kalma av iyesi, mitolojik olgusunun *alageyik* mitinde yeni bir simgeye bürünmesi zamanla av inançlarının yerel kültürlerle de çaprazlaşarak geliştiğini gösterir. Türk mitolojisinde geyik, avcılardan avı saklar, av hayvanlarını korur, yurdun-vatanın sınırlarını bekler. Bu da geyiğin, av hayvanlarının koruyucusu olması fikrini kuvvetlendirir. Ala geyiğin aslında don değiştirmiş insan olduğu (Bayat 2007: 203) düşüncesi dolayısıyla da öldürülmesinin iyi olmayacağı fikri yaygındır.

Bu durum Yaşar Kemal'in *Alageyik*'in de oldukça belirgin bir şekilde karşımıza çıkar. Daha eserin hemen başında kahramanın bu av tutkusu ailesi, nişanlısı ve yakınlarını hayli endişelendirir. Nişanlısı Zeyneb, Sultan kadın ve annesinin ağzından geyik avının getireceği uğursuzluk defalarca ifade edilir. Annesinin, hikâyenin başında Halil'e yakarıışı eserin sonunda olacakların habercisi

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/12 Fall 2014

gibidir. "Gel yavru, gel gitme! Gel geyik avına gitme! Bunun sonu iyi gelmez. İflah olmazsın. Baban iflah olmadı bu yüzden, sen de iflah olmazsın. Gel etme yavru, kör koyma bir ocağı. Umutsuz koyma evimi." (s. 200)

Buna benzer bir yaklaşım da Eskimolarda vardır. Eskimo anlayışına göre, Ren geyiği-tanrıça olarak kabul edilir ve bütün hayvanların koruyucusu olduğu düşünülen "Pinga" adı verilen geyiğin nerede bulunduğu ve ne biçimde olduğu, kimselere gözükmediği için hiç kimse tarafından bilinemez. (Armutak, 2002: 424). Bütün av hayvanlarının anası olan "Pinga'nın (Pukimna, Pukiq, geyiğin derisinin beyaz kısmı anlamına gelir), gökyüzünde, yükseklerde bir yerlerde yaşadığı, Hila ya da Arnaq Pinga (yukarıdaki kadın), Havna (aşağıdaki kadın) gibi oldukça gelişigüzel adlarla" (Laugrand ve Oosten 2010: 150) anılan, insani özelliklerden uzak süper güçlere sahip olduğu söylentiler arasındadır.

Tanrı Artemis vasıtasıyla ilahi özellikler yüklenen geyik Eskimoların inanışlarında da benzer imgelerle karşımıza çıkar. Geyik türünün Sedna isimli bir büyücü kadının emriyle yaratılmış olduğu inancı Eskimolar arasında yaygınlık kazanır. Bu durum, İnuit mitolojisine göre, adının Sedna olduğu tahmin edilen bir kadın, -denizkızıdır, Şeytan, satanist olduğu yönünde Eskimolar ve Hristiyan misyonerleri arasında bir takım görüşler de mevcuttur- (Laugrand ve Oosten 2010: 149) çizmelerini tepelik bir yere götürerek büyü ile onları geyiğe, pantolonunu da deniz kıyısına götürerek onları denizayısına dönüştürür. Anlatılanlara göre bu ilk geyik, boynuzsuzdur, ancak avcılar için büyük tehlike oluşturan kocaman dişleri vardır; denizayısı ise avcılarının teknelerini deviren bir boynuzla sahiptir. Avcılar için bu durum tehlike oluşturmuyordu böylece, yaşlı bir adam ilahi güçleriyle, geyiğe boynuzları, denizanasına da dişleri takarak bu sorunu çözer. (Auger 2005: 50; Laugrand ve Oosten 2010, 150-151)

Kelt mitolojisinin en başta gelen, kültleşen av temalarından birisi erkek geyik ve domuz temidir. Eski Türklerde dişi geyik ön plandayken, eski Anglo-Sakson Britanya'sının Kelt geleneğinde ise erkek geyik kültü yaygındır, ancak daha sonra bu geyik kültü, erkek geyiğin boynuzlarını taşıyan bir tanrı "boynuzlu tanrı" (Cernunnos) kültüyle yer değiştirmeye başladı. Böylece Keltler için erkek geyik, "orman Tanrılarının" bir manifesto olarak da "boynuzlu tanrı" kavramıyla anılır oldu. (Eastwood 2012, 117)

Eski Kelt zamanlarında İrlanda'da da dev Kanada geyiği kültü yaşıyordu ve çoğunlukça da geyiğe tapıyorlardı. Hatta belki de erkek geyik kültü bu nedenle önem kazanmıştı. Böylece erkek geyik, toprağın altında yeşerip filizlendiğinden "mısır ruhu" ile de ilişkilendirilmiş, dişi geyik de Saba ve Flidais gibi tanrıçalarla ilişkilendirilmiştir. Av teması genellikle ya geyiği ya da domuzu kapsayarak öteki dünyayla bağlantı kurmanın, yahut da ruhlarla ve ilahi varlıklarla iletişim kurmanın simgesi olarak Kelt mitolojisinde sıklıkla yer almaktadır. Mitolojideki destanlardaki yansımalarına bakıldığında beyaz erkek geyikler görünüşleriyle "Öteki dünyayı" çağrıştırmaktaydılar ve uğursuzluğu simgeliyorlardı (Eastwood 2012, 117-118). Tıpkı Türk kültüründe yaygın olan uğursuzluk imgesi gibi. Halil'in karşısına çıkan alageyik gibi, yavru geyiğin öldürülmesiyle uğursuzluk başlar ve kahramanın yazgısı da ölüm olur.

Amerikan yerlilerinin inanışlarına göre de geyik, tanrılar yolunun rehberi olarak kabul edilirken; İrlanda ve Galya'da da geyiklerin ruhlarının, Keltler'de olduğu gibi bir sonraki yasama aktardıklarına inanılır. Kelt efsanelerinde beyaz geyik motifine çok sık olarak rastlanılır. Hint Veda'larında da geyiğin, rüzgâr tanrısını temsil ettiği anlatılır. (Armutak 2002: 424).

Bunun en belirgin örneklerine Hitit ve Neo-Hitit dönemlerinde geyik kültüyle ilgili, temsil edilen, Yeniköy'deki bir erkek geyiğin üzerinde duran koruyucu tanrı Runta'nın (Rû-glyph, Kurunta) rölyeflerinde (kabartmaları) rastlanır. Bu erkek geyiğin, alageyik ya da kızıl geyik olduğu söylenir. (Collins 2003: 76) "Hitit sanatında, en az boğa kadar hatta belki ondan çok daha önemli

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 12 Fall 2014

olan bir başka hayvan da geyiktir. Geyik Hitit koruyucu tanrısının kutsal hayvanıdır." (Meydan 2007: 487)

Yaşar Kemal'in kaleminde efsaneleşen *Alageyik*'e baktığımızda binlerce yıl öncesinin "koruyucu geyik" motifini burada da görürüz. Geyik avı öyle bir tutku olmuştur ki, Halil'in yüreğinde geyik aşkı sevgilinin yerini almıştır. Öyle ki, Halil'in tüfeğinin üstünü dahi sevgilisinin resmi yerine, geyik resimleri süslemiştir. Geyiğin sesini duyduğu an, tüfeğini kapıldığı gibi düşer yollara. Sevdiği kadına göz koyan, Karaca Ali ve adamlarının kurduğu pusuya bile fark etmez. Düşmanları pusuda ateş açacakları esnada bir geyik kayalıklarda gözükmüş ve Halil durumdan habersiz olarak hemen yön değiştirerek kayalıklara doğru koşup tırmanmaya başlar. Geyiğin ardı sıra tırmanır kayalıklara. Bir bakıma geyik onu tehlikeden kurtarır. Geyik burada yol gösterici özelliğiyle dikkatleri çeker. Tıpkı Artemis gibi avcıyı ardına düşürerek hedef şaşırtır. Ne var ki Halil, gün gelecek geyiğin yavrusunu vuracak ve geyiğin öcü acımasız olacaktır.

Bir başka geyik miti de Güney ve Orta Amerikan mitolojisinde görülür. Geyik bazen sembolik bazen de soytarı/ budala anlamında kullanılıyordu, hatta Orta Amerikan kültüründe takvimlerinde geyik günü bile vardı, eskiden o dönemlerde geyik avı önemliydi, eti besin, derisi de giyim için vazgeçilmez bir öneme sahipti. (Bingham ve Roberts 2010: 42) Batı Sibirya'da da Ostyaklar, geyik avına çıkan bir avcının öyküsünü dilden dile aktararak efsaneleştirmişlerdir (geyik ve rengineyiği). Tıpkı avcı (Halil) ve alageyik öyküsünün efsaneleşerek dilden dile dolaştığı gibi, sözü edilen öyküde de avcı, kız kardeşini eve götürürken, yedi başlı bir orman ruhuyla flört eder ve bir zaman sonra orman ruhu geyik avcısını kandırır. Avcı, daha önceden evcilleştirmiş olduğu yardımcıları-kurt ve ayıyı- alarına geçiren küçük hayvanların- tavşan, su samuru, serçe ve karga - oynadıkları düzenbazlıklar sonucunda bu ruhtan kurtulmayı başarır. Üç yıllık bir mücadelenin sonucunda, yedi-başlı orman canavarı öldürülerek gömülür. Kral, bu başarısından dolayı onu ödüllendirir ve en küçük kızını onunla evlendirir. Ne var ki kendi "kız kardeşi," sevgilisi olan yedi başlı-orman canavarının intikamını alır ve geyik avcısı ölür. Masal bu ya avcı, hayvan dostlarının yardımıyla tekrar hayata döndürülür. (Li ve Luckert 1994: 18)

Bir başka inanişe göre bu yedi başlı orman ruhunun (ortadaki başın boynuzlu bir geyik başı olduğu söylenir), avcının öldürmeye niyetlendiği geyiğin intikamcısıdır. Geyik postuna bürünmüş, hayvanların ilahi bir efendisi olan iftiraya uğramış Animal Elder (hayvanların atası) dir. (Li ve Luckert 1994: 18) Ancak Halil'in böyle bir şansı olmaz, atalarının sözünü dinlememesinin cezasını toplum ona ağır ödetir. Alageyik bir bakıma toplumun kendisidir, kutsal olana (geyik) dokunmuş, kutsal olanı incitmiş yaralamıştır, tabuları yıkmış, eski değerleri bir kenara atmış kendi tutkularının peşine koşmuştur, bireyin bu başkaldırısı toplum tarafından yadırganacak ve cezalandırılacaktır.

Bir bakıma geyiğe hem ilahi bir kutsallık hem de insani özellikler yüklenir ve geyik avlamanın karşılığı da lanetlenme olur. Örneğin Çingiz (Cengiz) Han'ın ana-atası olan maral (dişi geyik) bir ala, güzel geyik idi. Daha sonraki Türk masallarında da, "geyik soyundan gelen Han ve vezirler", görülür. Orta Asya Türk halk edebiyatında, böyle benekli geyiklerin, çok daha mitolojik türlerine de rastlanır. (Ögel 1993: 104)

Türk efsanelerinde daha çok dişi geyik yer alır. Bunlar tanrı ile ilgisi olan birer ilahe, dişi tanrı, birer dişi ruh durumundadır. Cengiz Han'ın ilk atası olan "Gök-Kurt" ile kansı "kızıl veya kızılması geyik" aslen gökte doğmuşlar ve bir denizi geçerek gelmişlerdir. Göktürk hakanının sevgilisi de deniz ilâhesi olan bir dişi geyiktir. Ayrıca eski Türklerde beyaz geyik kutsaldır. (Albayrak 2010: 204)

Bununla birlikte bir diğer inanış da Göktürklerin ataları ile ilgili bir efsanede geyik öldürmenin uğursuz olduğudur. Pazırık ve Kıpçak Kumanlara ait dinyeper kurganlarında geyik motiflerinin önemli bir yere sahip oldukları görülmektedir. Bütün bu örnekler Türklerde geyik

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/12 Fall 2014

kültürünün var olduğunu, onun kutsal bir hayvan olarak kabul edildiğini göstermektedir. (Selçuk 2008: 333)

Bu kutsallık İslamiyet'ten sonra Zeyd bin Erkam'ın anlattığı geyik ile Hz. Muhammed (SAV) arasındaki kıssa ile de bir bakıma pekişmiş olur. "Resûlallah, "sallallahu aleyhi ve sellem" ile Medine köylerinden birine giderken bir köylünün çadırına rastladık. O köylü, çadıra bir dişi geyiği bağlamıştı. Geyik feryat ederek dile gelip ya Resûlallah! Bu köylü beni avladı. Benim uzakta iki tane yavrum var. Memelerim süt ile dolu. Ne beni boğazlıyor ki bu beladan kurtulayım. Ne de salıverir ki gidip iki yavrumu emzireyim. Resûlallah, geyiğe "seni serbest bırakırsam yine gelir misin" buyurdu. "Gelirim. Eğer gelmezsem Allahü teala bana on kişinin azabını versin" dedi. Böylece Hz. Muhammed, geyiği salıverdi. Geyik gidip aradan çok geçmeden geldi. Diliyle dudaklarını yalıyordu. Resûlallah onu tekrar çadıra bağladı. O sırada çadırın sahibi, elinde bir tulum su ile geldi. Peygamberimiz, "bu geyiği bana satar mısın deyince, ya Resûlallah sizin olsun," dedi. Hz. Muhammed, o geyiği alıp serbest bıraktı. Zeyd bin Erkam geyiğin çöllerde "Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah diyerek, dolaştığını gördüm" (Câmi 2009: 203) demiştir.

Alageyik: Aşktan da öte

Menşesine baktığımızda Anadolu'da üç tür yerli geyik -kızıl (*C. elaphus maral*), Karaca (*C. Capreolus capreolus*) ve alageyik (*dama dama-Anadolu/Avrupa alageyiği*) (Collins 2003: 74) vardır. Alageyik, Türkçe halk dilinde yağmurca (geyik/dağ keçisi), Yunancada ise *platon* yani halkın deyimiyle *elafos* (Masseti 2012: 148) adlarıyla anılır. Çoğu zaman erkek alageyik antilop, dişi alageyik karaca, yavrusu da ceylan olarak adlandırılır. Erkekler boynuzlu, dişiler ise boynuzsuzdur.

Güney ve güney-batı Anadolu, yani Toroslar özellikle de Akdeniz sahillerinin alageyiğin anavatanı olduğu konusunda araştırmacılar hemfikirdir. 15.yüzyılda Rodos Şövalyeleri tarafından Anadolu'dan Rodos'a götürülüp tanıtılan (Masseti 2012: 148) alageyikler; İngiltere, Almanya, Hollanda gibi Avrupa ülkelerine, Amerika, Kanada, Arjantin, Şili, Güney Afrika, Japonya, Madagaskar, Avustralya, Tazmania, Yeni Zelanda ve Fiji'ye kadar geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. (Chapman ve Chapman 1975; Grzimek 1990; Geist 1998; Nowak 1999; Shackleton 1999; Collins 2003; Roots 2007; Masseti 2012). Böylece başlangıçta kızılçam ormanları ile çevrili olan Toroslar bölgesinde yaşayan alageyikler zamanla Anadolu'nun diğer bölgeleri olmak üzere tüm Avrupa'ya ve Uzak Doğu'ya yayılır. Ne var ki, usulsüz avlanma ve yaşama ortamlarının bozulması sonucu günümüzde sadece Antalya'da Düzlerçamı bölgesinde milli park olarak yapılan alanda 1966 yılından itibaren koruma altına alınan alageyikler, varlıklarını bu bölgede sürdürmektedirler (Sarıbaşak, et al. 2006, 1; Masseti 2012: 144).

Marco Masseti, alageyiğin bilinen yaygın türünün, paleontolojik ve arkeolojik kanıtlara göre geç Pleistosen ve erken Holosen'de Doğu Akdeniz bölgesinde sınırlı olduğunu, fosil kayıtlarından yola çıkarak "buzul çağı sonrası Avrupa'da nesli tükenen alageyiğin, Güney Avrupa ve Orta Asya bölgelerine sığınıp bu sınırlı bölgede yaşamlarını sürdürdüğü" (Masseti 2012: 148) bilgisini verir. Güney Anadolu'da alageyik türünün ilk örnekleri fosil kayıtlarına göre geç dönem pleistosene çağını işaret etmektedir. Dama damanın (alageyik) Karain B ve Öküzini mağaralarının (Antalya) kabartmalarında ve Sirkeli Höyük (Adana) arkeolojik kazılarında bulunmuştur. fosil kayıtlarından elde edilen bilgilere göre alageyiğin, son buzul çağında neslinin tükendiği (Masseti 2012: 148) ancak Toroslar'da yaşamını sürdürerek daha önce de belirttiğimiz gibi 15. Yüzyıldan itibaren de geniş bir coğrafyaya tanıtılmıştır. Bu da gösteriyor ki, insanoglunun prehistorik çağlardan buyana alageyiği bildiğinin kanıtıdır.

Geyik özellikle de dişi geyik yahut da alageyik Türk kültür hayatında önemli bir yer tutar. "Hunlar'ın menşesine dair efsanelerde geyiğe büyük yer verildiği, yapılan arkeolojik kazılar sonucu

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 12 Fall 2014

elde edilen malzemelerde rastlanan geyik figürlerinden anlaşılmıştır." (Aytaş 1999: 162) Halkın dilinde kulaktan kulağa yayılan bir halk motifi haline gelen Alageyik, Ziya Gökalp'in gerek *Alageyik* gerekse *Ergenekon* manzumesi ile masallaşarak Yaşar Kemal'in romanı ile aşktan da öte bir av tutkusuna dönüşür. Gökalp'in eserlerinde dişi (ala) geyik kahramanlara yol göstermenin yanında, sütüyle besleyerek hayatta kalmalarına da yardımcı olur. Gökalp'in "şiirselleştirdiği *Ergenekon*'da, İlhan zamanında düşmanlardan kurtulan ve iki kızı alıp kaçan Nököz ile Kıyan, yolda rast geldikleri Ala Geyik'i izleyerek dört yanı dağla çevrili yeşil bir bağa ulaşırlar. Elma, erik ve çeşitli meyşelerin bol olduğu bu bağı yurt edinip yerleşirler. Ala Geyik'ten süt emer, burayı ana kucağı beller ve üreyip çoğalırlar." (Zavotçu 2012: 606)

Mitolojilerden masallara, masallardan halk öykülerine, Dede Korkut hikâyelerinden yazılı destanlara ve diğer edebi türlere kadar dilden dile efsaneleşerek yayılan geyik motifi böylece şiirleşir, türküleşir halkın yüreğine yar olur. Yaşar Kemal'in eserinde de eserin başkahramanı Halil'in geyik avına düşkünlüğünü ve bu av tutkusu nedeni ile başından geçen maceraları anlatan *Alageyik*, bir Anadolu efsanesi olarak ölümsüzleşir. Halil'in aşırı av düşkünlüğü hayra yorulmaz. Bu durum, sadece ailesini endişelendirmekle kalmaz, aynı zamanda kendisini de felaketlere sürükler. Annesinin ava gitmesine izin vermeyişine direnince Halil; Anne, oğlunun atının üzengisini tutarak bir kez daha yalvarır:

"Ne yapacaksın oğul," diyordu, bu kadar çok geyiği. Bu kadar çok geyik postunu. Elalem sana düşman. Gözleri yemiyor seni. Elalem babanın düşmanı. Yüreğim diyor ki, gitme geyik avına. Atalar demiş ki... Geyik avı iyi değil. Bugün değilse, yarın başına bir hal gelir. Yüreğim diyor ki, iyi değil." (s.200)

Annenin bu endişeleri eski efsane ve mitlere göndermedir, zira bir geyiğin öldürülmesi yüzyılların töre ve inanışlara göre büyük bir felaketti, gerek Türk, gerekse Arnavut, Hint ya da Avrupa halk inanışlarında "bir geyiği avlamak, uğursuz alametlerin habercisi" (Daniels ve Stevans 2003: 613) olarak görülürdü, Hintliler, bir geyiği öldürmenin Yüce Ruhun (kast edilen Tanrıdır) gazabına neden olacağına, bir geyik katledildiğinde (yüce ruhtan) af dilemenin gerekliliğine inanıyorlardı. Avrupa efsanesinde de "dişi geyik, Housatonic (Amerika'da Batı Massachusetts'te bir nehir) vadisinin beyaz geyiğini temsil ediyordu ve ölümü kabileleri sefalete sürüklüyordu." (Daniels ve Stevans 2003: 613)

Romanda, oğlunu ikna edemeyince kadın: "...Gideceksen git. Sana derim ki, hiç olmazsa geyik yavrusu vurma. Sütteki dişi geyiği vurma. Bir ocağı kör koyma! Elin kızını, gül gibi nişanlımı al duvaklı, el arasında boynu bükük koyma!" (s.201) diye feryat eder. Çünkü avcı yavrulu geyiği vurursa, kendi ocağının da söneceği düşünülür, ana yüreğine ateş düşürenin de ocağına aynı ateş düşer, ocağı söndürenin ocağı söndürülür düşüncesiyle avcının annesi endişe içindedir, yavrusuz kalacağına, aynı acıyla yanacağına sinyallerini verir oğluna.

Nişanlısı Zeyneb de, benzer şeyleri söyler ona:

"Halil! Gel bu işi yapma! Kıyma geyiklere. Eskiler diyorlar ki iyi değil bu! Geyik avlayan iflah olmaz, diyorlar." (s.201) sözleriyle gerek anne gerekse de Zeyneb, eski inançların etkisi altındadırlar ve geyik tutkusu nedeniyle babanın düştüğü yazgıya oğlun da düşmesinden korkarlar. Eserin sonunda Halil'in ölümcül yazgısı da "geyik avlamanın uğursuzluğunu" kanıtlayarak halk arasında dolaşan söylentileri haklı çıkarırcasına destanlaşır.

Romanın hemen başlarındaki geyiğe yüklenen kutsallık, özellikle sütteki yavrulu geyiği öldürmenin iyi olmayacağı yönündeki göndermeler, eserin sonundaki kötü yazgının habercisidirler. Halil ne annesini ne de Zeyneb'i dinler. Geyik aşkı onu dağlara çeker. Bunu fark eden genç kız, ona şöyle seslenir: "O geyik avını benden çok mu seviyorsun?"

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/12 Fall 2014

Halil buna gülümser sadece, hep yaptığı gibi. Geyik avını ondan çok mu seviyordu? Hiç düşünmemişti. Ama biliyordu, geyik avı onda bir tutkuydu. Tutkuların belasıydı. Deseler ki, geyik avından mı vazgeçersin, sevgilinden mi vazgeçersin? Halil buna bir karşılık veremez, düşünür kalırdı. (s.202)

Aştan da üstündü bu geyik sevdası. Karasevda idi adeta bu tutku Halil'in yüreğinde. Toroslar'a atardı kendisini sık sık. Et ihtiyacından değildi Halil'in geyik avları. Onunkisi bambaşka bir şeydi. Çok sevdiği nişanlısı dahi dindirmiyordu ondaki bu geyik ateşini. O dağlara çıkmalı, geyiklerle ateş dansı yapmalıydı.

Yaşar Kemal; *Alageyik* adıyla filmlere konu olan bu Anadolu Efsanesi'nde dönemin geyik avı kültürüne pencere açarak, Toroslar'dan esen geyik rüzgârı ve geyik severleri eski Türklerdeki oğuzları aratmayan bir av kültürü, av tutkusu çerçevesinde geçmişi ana taşıyan türküleşen bir alageyik öyküsünü romanında kurgular. Yazar, Çukurova'nın geyik aşkını Halil'den yola çıkarak masalsı bir anlatımla bir halk türküsü tadında, bir geyik kültürünü yer yer mizahi bir dille sık sık eskilere göndermeler yaparak şöyle dile getirir. "O zamanlar Toroslar geyik doluydu. Kimse koyun, keçi eti yemezdi o zamanlar. Geyik eti yerlerdi. Günah sayarlardı geyik avını ama, gene de etini yememezlik etmezlerdi. Kocasını genci, hocasını mollası, dedesi babası, herkes yerdi." (s.206)

Tıpkı Dede Korkut hikâyelerinde ya da oğuz destanlarında olduğu gibi "yiğitlik" önemli bir meziyet olarak görülür. Burada da ava çıkan her bir delikanlı, sırtında bir geyikle gelmeliydi. Gelmeyince kolay kolay kız bulunmazdı. "Halil'in işi beterti. O ava tutkundu. Delicesine tutkundu. Onun işi gücü buydu. Delikanlılar gibi düğüne, derneğe gitmez, ava giderdi. Nişanlısını bile unutturdu av deyince. Onun bu tutkusundan korkuyorlardı. Anası, nişanlısı, köylü, yarenleri korkuyordu. Başına bir iş gelecekti." (s.205) Böylece geyik öldürmenin uğursuzluğu defalarca tekrar edilerek, Halil'in bu av tutkusunun bi gün felakete neden olacağı sinyalleri verilir. Eserde de belirtildiği gibi, "Toroslar'da böyle geyik avı tutkunları daha önce de çıkmıştı. Çıkmıştı ama, hiçbirisi de iflah olmamıştı." (s.206)

Tüm kahramanlık destanlarında olduğu üzere, burada da iyi kötü çatışmasına şahit oluruz. Destanlarda genelde iyiler ödüllendirilir ya da kazanır, kötüler cezalandırılır yahut da kaybeder. Halil'in insanlara kötülüğü olmasa da, dini bir imgeleme kutsiyet kazandırılan geyiği avlaması da kötülük olarak görülür. Geyik avlama arzusu dolayısıyla bir bakıma ilahi bir adaletle cezalandırılarak, geyiğin intikamı ile karşılaşır ve kaybeden taraf olur.

Öte yandan geyik avından doğacak uğursuzluk öncesi, bir başka uğursuzluk, bir başka kötülük dolaşır Toroslar'ın Gökdere Köyü'nün üzerinde. Civar köylerden Sarıçalı Köyü'nün ağası olan Karaca Ali adında bir belalıyı çıkarır yazar, Halil'in karşısına. Karaca Ali, Halil'in sevdiğine göz koyarak; onu ortadan kaldırıp Zeyneb ile evlenmek ister. Halil'i av yerinde adamları ile kıştırıp tuzak kurup öldürmeyi düşünür. Pusuda bekleyen nöbetçisi gelip onun ava çıkacağı haberini ulaştırır: "Halil bugün tek başına doludizgin Karakuşun kayasına doğru gidiyordu. Belki bir hafta avdan dönmez. Heybesi şişkindi. Ben Halil'i göre göre her huyunu anladım. Heybesi böyle şişkin olunca, Halil bir haftadan aşağı avdan dönmez. Bir ay gittiği de olur. Karakuşun kayasında pusu kurarsak işi bitiktir." (s.206)

Halil, bu tuzaklardan habersizdir. Gözü geyiklerden başka bir şey görmediği için, çevresinde dönen dolapları da gözü görmez. Avcının yazgısı bellidir, ya Karaca Ali'nin tuzağıyla ya da geyiğin intikamıyla son bulacaktır. Halil uzun bir süre anasının öğüdünü tutmuş, ne yavrulu geyikleri vurmuş ne de geyik yavrularına dokunmuştur. Hele bir dişi geyikle belki on kere karşılaşmış, yavrulu olduğu için o geyiğe tüfeğini bile çevirmemişti. (s.207)

Yine ava çıktığı bir gün, yaman bir geyiğe denk gelir. Geyik kayanın sivrisinde kocaman boynuzlarıyla duruyordu. Halil geyiği görür görmez sevincinden deliye döndü, bir ince çığırden,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 12 Fall 2014

geyiğe yaklaşmak için yürümeğe başladı. Yukarı doğru geyik gibi sığıyordu. Hem tırmanıyor hem geyiğe bakıyordu. Hiçbir geyik, bir tüfek atımından yakına kimseyi yaklaştırmaz. Ama bu geyik başka bir geyik... Halil, neredeyse yanına varacak. O yaklaşıyor, geyik yerinden kımıldamıyordu. (s.211)

Halil geyiğe yaklaşır. Tam nişan alır almaz, taş gibi duran geyik, birden kayanın üstünden aşağı fırlar. Halil neye uğradığını bilemez. Tüfeği elinde kalakalır. "Bu geyik, geyiklerin kurnazı," der kendi kendine. "Böyle de bir geyiğe hiç rastgelmedim. Bir acaip geyik." (s.213)

Geyiğin kaçtığı yere seğirtir. Göz açıp kapayınca kadar geyik yıldırım gibi uçarak, karşı kayanın doruğuna varır, yönünü de Halil'den yana çevirerek, heykel gibi donmuş bir şekilde öylece durur. Geyiğin Halil ile amansız dansıdır bu. Bu kayalara geyik kadar alışkın olan Halil orada dimdik duran geyiğe doğru gene koşsa da; geyiğin dansı yaman olur. Halil, yine tam ona siper alırken geyik kaçır. Yazar, geyiğin yaklaştıkça kaçışını çobanaldatan kuşuna benzetir. O da tam elimizi uzatıp yakalayacağımız sırada hemen kaçır. Geyik de öyledir.

Geyik de çobanaldatan gibi, Halili dağdan dağa, kayadan kayaya, otlaktan otlığa götürür. Geyik Halil ile adeta oynar. Halil kızır, geyiğin kendisiyle oynadığını sezinler. Çocukluğunda babasıyla ava geldiklerinde böyle bir geyik daha önlere düşmüş onları dağdan dağa çekmiştir. Geyiklerin tekin olmadığını düşünür, öyle ki geyikler üstüne çok şey dinlemiştir. "Geyiklerin çobanların peri kızlarıydılar." (s.214)

Burada bir çobanın geyik avlarken kayadan düşüp yaralandığını ve peri kızının onu geyik sütü vererek iyileştirdiğini, çobanın da tövbe ederek artık geyik avlamadığını anlatır Yaşar Kemal. Geyik, Halil'in "Çobanaldatan"ı, Halil de Karaca Alinin "Çobanaldatan"ı olmuştu. Halil, kayaların, ormanların içinde, bir uçsuz bucaksız dağda kaybolmuştu. (s.215)

Geyik, peşinden sürüklediği insanı dermansız bırakır. Tenha yerlerde yaşar. Avlayan iflah olmaz, avlanmış geyiğin gittiği ev tarumar olur, yerinde ot bitmez. Bedduası avcının soyuna da etki eder. Mukaddes bir hayvandır. Kurt gibi aniden ortaya çıkar ve çoğu kere insanlara doğru yolu gösterir. Birdenbire ortadan kaybolur. Mutlu sona erdiricidir. Sevgi perisidir. Totemdir, ruhların üzerinde dolaştığı ilahi bir varlıktır. Tanrı'nın elçisidir. Gökte dolaşan yarı ilahi yaratıktır. (Aytas 1999: 162)

On beş gün geçer ortada gözükmeyen Halil. Dağlarda geyik peşindedir. Köylü gençler onu aramaya çıkarlar ve üçüncü gün dağda bir mağarada onu bulurlar. Mağara vurulmuş yüzülmüş geyik etleri ile doludur. Halil; bir geyiğin onu oraya getirdiğini ve peşine düştüğü geyiği vuramadığını, ama o esrarlı geyiğin sayesinde geyik yatağına düştüğünü, istese daha yüzlerce geyiği vurabileceğini heyecanla anlatır onlara. Ve birlikte köye dönerler. Büyük şölenlik geyiklerle köye dönen Halil'in o güne kadar getirdiği geyikler köylü tarafından meydana ateş yakılarak pişirilip hep birlikte yenilirdi. Ama o gün herkes yaşlıdır. Kimselerin ağzını bıçak açmaz. Ete bile dokunmak istemezler. Bu da Halil'i kuşkulandırır ama kimsenin ağzından tek bir kelime dahi alamaz. En iyi dostu Koca Duran bile bir şey anlatmaz. Susar kalır.

Halil avda iken Karaca Ali, köyün ileri gelenlerinden Süleyman Koca'yı kızı istemeye gönderir ve kardeşlerini kızı vermeleri için ikna ettirir. Kıza çeşitli hediyeler gönderilir. Bu arada Halil'in köyünün muhtarı Gök Hüseyin de Karaca Ali'ye gizliden gizliye casusluk yaparak onun tarafını destekler. Kızın başına gelenleri ne ailesi ne de arkadaşları anlatmazlar Halil'e. Sultan ana anlatır sonunda dönen dolapları. Ve Halil, Karaca Ali'nin köyünü basar, Zeyneb'e verilen düğün hediyelerini Karaca Ali'nin yüzüne fırlatır ve böylece düşmanlık iyice kızışır.

Durum böyle olunca Halil, geyik avlamaya ara verir. Başta Sultan Kadın bırakmaz onu ava. Düğün olana kadar da gitmemesi için elinden geleni yapar. Ava gitmemek, geyikleri göremek

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/12 Fall 2014

Halil'in içindeki kara sevdayı iyice alevlendirir. Köydeki buzağları gördükçe, geyikleri düşünür, onları hatırlar, sürmeli cerenleri hatırlar Halil. "Dertlendi. Dağların kokusu burnuna geldi. Burcu burcu. İçinde hasret vardı. İçi yanıyordu. Ama içine bir sevinç, bir ışık sızıyordu bir yerlerden." (s.245)

Halil; Sultan ana, annesi ve nişanlısının yalvarmaları sonucu düğüne kadar ava gitmez. Ama sürekli geyik türküleri söyler. Gözü hep dağlardadır. Bu durumu anası, Sultan kadına anlatır ve oğluna yemin ettirmesini söyler. Ama Halil yemin etmez susar sadece:

Bunu üzerine kadın geline şöyle der: "Bu oğlanda din iman yok. Akıl yok. Gözü sende değil geyik avında. Dünyayı geyik avından başka, gözü gördüğü yok. (s. 254)

"Geyik avına çıkarsan sana varmam de" diye sultan ana, kıza tembihler, ama kız bunu Halil'e diyemez. Ve bir gün Halil, tuzak olduğunu anlamaksızın geyik seslerine doğru koşar. Silah seslerini duyunca Zeyneb de Halil'i takip eder. Kız yaralanır. Birlikte kaçarken bir ana geyik ve yavrusu ile karşılaşır. Kız vurma demeye kalmadan Halil ateş eder ve ana geyik kaçır, ancak yavru geyik vurulur. Zeyneb ağlar yavru geyiği görünce: "Kim bilir başımıza neler gelecek! Geyik kuzusu öldürülür mü?" (s. 262) diyerek feryat eder.

Zeyneb'in ağladığını görünce Halil: " Ne yaptık? Avımızı yaptık. Ne istersin benden? Ben bir daha ava çıkmayacağım ki, başıma bir iş gelsin. Tövbeler tövbesi geyik avına. İnandin mı şimdi? Tövbeler tövbesi..." (s.262) der. Ne var ki, Zeyneb, iyileşince ve düğün yapılmca, düğün gecesi sözünde durmadan gelini ilk geceden bırakıp dağlara koşan yine Halil olur.

Geyik yavrusu ve yaralı Zeyneb ile Halil, köye dönünce sultan kadın çılgınlığı basar: "Bunu da mı yaptın? Hem Zeyneb'i avladın hem de geyik oğlağı mı avladın? Vay, vay, vay, başıma gelenler... Vaaay başıma..." (s.264) Böylece annenin korktuğu başına gelmiştir, oğlu yavru geyiği vurmuş, kutsal görülen ve vurulmasının uğursuzluk olduğuna inanılan sütteki yavruyu vurmuş ve ocaklarına ateş düşürmüştür.

Halil'in geyik avı için yanıp tutuştuğunu anlayan düşmanları geyik sesi taklidi yaparak Halil'i dağa çekip pusu kurarak öldürmeyi planlarlar. Bunu başarırlar da. Düğün gecesi Halil kıza hemen dönerim diyerek silahını alıp çıkar. Saatlerce dönmeyince kız şüphelenir. Ailesi ve köylüler Halil'in ava gittiğini anlarlar ve peşine düşerler. Ancak çok geçtir. Halil yaralı bir şekilde kayalıkların tepesinde yatmaktadır. Hem kurulan tuzaktan gelen bir kurşunla yaralanır hem de peşine düştüğü bir ana geyiğin tekmesi ile kayalıkların arasına düşer ve ölümlü pençeleşir.

Çatışmada Halil, Karaca Ali'yi vurur. Destanın kötü kahramanı ölmüştür ancak geyiğin intikamı bitmemiştir. Köye doğru dönmeyi düşünürken yine o aynı geyik çıkarır Halil'in karşısına. "Birden öfkeleni. Geyiği tanıdı. O dişi geyiği. Homurdandı: "Bütün bu işleri sen getirdin başıma," dedi. Hınçla geyiğe doğru yürümeğe başladı. Geyiğe doğru ilerliyor, geyik yerinden kımıldamıyordu. Halil bu geyiğin huyunu bellediği için daha ilerlemedi. Nişan aldı. Kurşunu sıktı." (s.276)

Vurduğu geyiğin yanına gider hemen, ancak bu avcının sonu olur: "Halil belinden bıçağını çıkardı. Debelenmekte olan geyiğin üstüne bir bacağı koydu. Geyiği boğazlamaya başladı. Daha canlı olan geyik bir ayağıyla vurunca uçurumdan aşağı yuvarlandı." (s.275)

Kayalıklardan yuvarlanan Halil, uçurumda bir kayaya takılır. Ama yerinden kımıldayamaz. Çünkü kırılmadık yeri kalmamıştır. Düğün gecesi Halil'in ortadan kayboluşu üzerine taze gelini Zeyneb ile köylüler yollara düşüp onu ararlar. Köylüler onu öyle yara bere içinde kayalıklarda serilmiş görünce köyden uzun kendirler getiriler. Ona atarlar beline bağlaması için ama Halil'in ipe dokunacak hali kalmamıştır. Yukarı çıkmaya da kimse cesaret edemez. Çaresiz kalan, yüreği yanan Zeyneb de telli al duvağı, gelinliği ile kendini uçurumdan Halil'in yanına bırakır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 12 Fall 2014

O günden sonra o uçsuz bucaksız kayadan bir türkü gelir:

Ben de gittim bir geyiğin avına

Geyik çekti beni kendi dağına

Tövbeler tövbesi geyik avına

Siz gidin kardaşlar kaldım kayada (s.276)

İşte orada, iki sevgilinin düşüp can verdikleri yerde, her yıl, oraya düştükleri günün seherinde, tan yerleri ışıırken, iki çiçek biter. Bu çiçeğin biri kırmızı, biri mavi açar. Tam günün ucu görünür, çiçekler bir birine kavuşacakken, öte kayadan bir geyik uçarak gelir, çiçekleri yer. Bu her yıl böyle olur. (s.277)

Sonuç

Okuyucu, Halil'in de geyik sütü ile iyileşen çoban gibi artık geyik avlamayacağını, Zeyneb ile mesut bir hayat yaşayacağını zannederek mutlu bir son ile eserin biteceğini ümit eder. Ancak durum böyle değildir. Halil, Karaca Ali'den kurtulsa da geyiğin gazabından kurtulamaz. Böylece annesi, Sultan Kadın ve Zeyneb'in eserin başından beri uğursuz saydıkları geyik avı bir ocağı daha yakar. Türklerin at binip, kılıç kuşanmaları, savaşa, ava gidip yiğitlikler göstermeleri özellikle Boğaç Han, Bamsı Beyrek, Kan Turalı'nın yiğitlikleri, efsanelerin sonunda yer alan kahramanlık gösterileri bu destanda kahramanın ölümü ile noktalanır. Zafer, dişi geyiğin olur.

Tıpkı Batı mitolojisinde olduğu gibi, Aktaion da kahraman bir avcı olmasına karşın, Artemis'in kurbanı olur. Hem de bir geyiğe dönüştürülüp parçalatılarak. Hatta Artemis'e benzer Halil burada. Kyreneia adlı sihirli, dişi geyiği yakalayabilmek için bir yıl uğraşır Artemis, Halil de alageyiği yakalamak için canı pahasına da olsa, -ki sonunda canından olur,- düşer peşine. Ancak o tanrıça Artemis kadar şanslı değildir.

Geyik kültürü, geçmişten günümüze, gerek Batı gerekse de Türk mitolojisinde dilden dile dolaşarak, günümüze kadar gelmeyi başarmıştır. Özellikle de alageyik, bir halk masalı tadıyla imgeleşerek, Yaşar Kemal'in kaleminde ölümsüzlüğünü kanıtlar. Toplum; yabancı milletlerde olsun bizde olsun geçmişin, örf ve adetleri, töreleri ve inançlarının sürdürücüsü olarak *Alageyik* romanında da geçmişin değerlerini kanıtlarcasına yer alır. Gerek batı gerekse doğu medeniyetlerinde kutsal yönü ve avlanmasının uğursuzluk getireceği inancı burada da belirgin bir biçimde geyik ve avcı motifi olarak karşımıza çıkar.

Halil'in geyik avı aşkı onu amansız bir uçuruma sürükleyecektir. Başta anne, Sultan kadın ve Zeyneb ile geyiğin kutsiyeti eser boyunca yinelenirse de, av tutkusu galip gelecek ve avcı ava giderken avlanacaktır, hem de kutsallığı ile tanınan yavrulu bir dişi geyiği vurarak yazgısına boyun eğecektir. Kelt mitolojisinde olduğu gibi alageyik, kutsallığının yanında "ölüm" imgesiyle de geyik kültürünü yaşatacaktır.

Böylece, eserin sonunda, büyük bir tutku ile sevdiği, aşktan da üstün, sevgiliden de üstün gördüğü geyik aşkı ile, av aşkı ile Halil; sadece kendisini yok etmekle kalmaz, sevdiğini de kayalıkların kollarına sürükler. Geyik ile yaptığı son dans, ölüm dansı olur Halil'in.

KAYNAKÇA

ALBAYRAK, Nurettin. (2010). *Ansiklopedik Halk Edebiyat Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları.

ALEXANDER, Hane. (2009). *The Body, Mind, Spirit Miscellany: The Ultimate Collection of Fascinations, Facts, Truths and Insides*. New York: Sterling Publishing Company, Inc.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/12 Fall 2014

- ARMUTAK, Altan. (2012). "Doğu ve Batı Mitolojilerinde Hayvan Motifi, I. Memeliler," *İstanbul Üniversitesi Vet. Fak. Dergisi*, 28 (2), 2002: p. 411-427.
- AUGER, Emily Elisabeth. (2005). *The Way of Inuit Art: Aesthetics and History in and Beyond the Arctic*. North Carolina: McFarland and Company, Inc.
- AYTAŞ, Gıyasettin. (1999). "Türk Kültür ve Edebiyatında Geyik Motifi ve Haza Destan-ı Geyik," *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş-ı Veli Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı 12., <http://tasavvufkitapligi.com/i/uploads/276191turk-kultur-ve-edebiyatinda-geyik-motifi-ve-haza-destan-i-geyi.pdf>
- BAYAT, Fuzuli. (2007). *Türk Mitolojik Sistemi, 2. Cilt*. İstanbul: Ötüken.
- BINGHAM, Ann, ve ROBERTS, Jeremy. (2010). *South and Meso-American Mythology A to Z*. New York: Infobase Publishing.
- BOZKURT, Fuat. (1990). *Aleviliğin Toplumsal Boyutları*. İstanbul: Yön Yayıncılık.
- CÂMÎ, Mevlânâ Abdürrahmân. (2009). *Şevâhid-ün Nübüvve: Peygamberlik Müjdeleri*. Çev. Mahmûd bin Osman Lâmiî Çelebi, İstanbul: Hakikat Kitabevi Yayınları.
- CHAPMAN, DI, ve Chapman, NG. (1975). *Fallow Deer: Their History, Distribution and Biology*. Lavenham, Suffolk, UK: Terence Dalton.
- CLARK, Matthew. (2012). *Exploring Greek Myth*. UK: Wiley Blackwell.
- COLLINS, Billie Jean. (2003). "On the Trail of the Deer: Hittite Kûrala", *Hittite Studies in Honor of Harry A. Hoffner Jr: On the Occasion of His 65th Birthday* içinde, yazar Harry A. Hoffner, Gary M. Beckman, Richard Henry Beal ve MCMahon John Gregory, 73-83. USA: Eisenbrauns.
- DANIELS, Cora Linn, ve STEVANS, Charles McClellan. (2003). *Encyclopfdia of Superstitions, Folklore, and the Occult Sciences of .World, 2. Cilt*. Hawaii: University Press of the Pacific.
- FONTENROSE, Joseph Eddy. (1981). *Orion: The Myth of the Hunter and the Huntress*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.
- GEIST, Valerius. (1998). *Deer of the World: Their Evolution, Behaviour, and Ecology*. USA: Stackpole Books.
- GRZİMEK, Bernhard. (1990). *Grzimek's encyclopedia of mammals, 5. cilt*. New York: McGraw-Hill.
- GUMİLEV, Lev Nikolaevich. (1987) *Searches for an Imaginary Kingdom: The Legend of the Kingdom of Prester John*. New York: Cambridge University Press.
- HOFFNER, Harry A., BECKMAN, Gary M., BEAL, Richard Henry, ve MCMAHON, John Gregory. (2003). *Hittite Studies in Honor of Harry A. Hoffner Jr: On the Occasion of His 65th Birthday*. USA: Eisenbrauns.
- KEMAL, Yaşar. (1981). *Üç Anadolu Efsanesi, "Alageyik," 6. Basım*, İstanbul: Cem Yayınları.
- LAUGRAND, Frédéric B., ve OOSTEN, Jarich G. (2010). *Inuit Shamanism and Christianity: Transitions and Transformations in the Twentieth Century*. London: McGill-Queens University Press.
- LI, Shujiang, ve LUCKERT, Karl W. (1994). *Mythology and Folklore of the Hui, A Muslim Chinese People*. New York: State university of New York Press.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/12 Fall 2014

- MASSETI, Marco. (2012). *Atlas of Terrestrial Mammals of the Ionian and Aegean Islands*. Berlin/ Boston: Walter de Greyter.
- MEYDAN, Sinan. (2007). *Atatürk ve Türklerin Saklı Tarihi*. İstanbul: Truva Yayınları.
- NEMUTLU, Özlem (2008). "Cengiz Aytmatov'un Eserlerinde Av Teması/ The Theme of Hunt in Cengiz Aytmatov's Pieces", *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, ISSN: 1308-2140, Volume 3/7, Fall 2008, p.495-507, www.turkishstudies.net, Doi Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.515>
- NOWAK, Ronald M. (1999). *Walker's Mammals of the World, 1. cilt*. USA: Johns Hopkins Üniversitesi Basımı.
- OSBORN, Kevin, ve Dana L. Burgess. (1998). *The Complete Idiot's Guide to Classical Mythology*. USA: Penguin.
- ÖGEL, Bahaeddin. (1993). *Türk Mitolojisi: Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar, 2. Cilt*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- ROOTS, Clive. (2007). *Domestication*. USA: Greenwood Publishing Group.
- SARIBAŞAK, Halil, M. (2006). Süleyman Kaçar, ve Mehmet Ali Başaran. *Alageyik (Dama dama L. 1758) Üretim ve Yerleştirme Teknikleri (ODC: 151.35; 151.2)*. Teknik Bülten NO : 23, Antalya: Çevre ve Orman Bakanlığı Yayın No: 267.
- SCHEFOLD, Karl, ve Luca Guiliani. (1992). *Gods and Heroes in Late Archaic Greek Art*. New York: Cambridge University Press.
- SELÇUK, Ali. (2008). *Ağaçeri Türkmenleri: Tahtacılar*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- SHACKLETON, David M. (1999). *Hoofed Mammals of British Columbia*. Canada: British Columbia Üniversitesi Yayını,
- ŞENOCAK, Ebru. (2013). Göç ve Ergenekon Destanlarında Mitostan Ütopyaya Yolculuk / A Passage from Mythos to Utopia in the Legends of Migration and Ergenekon, *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, ISSN: 1308-2140, Volume 8/1 Winter 2013, p.2525-2537, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.4162>
- ZAVOTÇU, Gencay (2012). Ziya Gökalp'in Manzûmeleri Ve Ala Geyik Hakkında / About Ziya Gökalp Poem And Fallow Deer", *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, Volume 7/4, Fall 2012, p. 601-609, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.4177>

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/12 Fall 2014

